

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
สันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา" ผู้วิจัยได้ศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สรุป
ประเด็นสำคัญและนำเสนอต่อไปนี้

1. บทความและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา
ในวิชาสังคมศึกษา

1.1 ความรู้เรื่อง สันติภาพ สันติศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา

1.1.1 ความหมายของสันติภาพ

1.1.2 ความหมายของสันติศึกษา

1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา

1.2 สังคมศึกษากับการส่งเสริมสันติภาพ

1.3 การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษา

1.4 บทบาทครูสังคมศึกษาในการสอนสันติศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

2. งานวิจัยทั้งของไทยและต่างประเทศ

2.1 งานวิจัยในประเทศ

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

บทความและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา
ในวิชาสังคมศึกษา

1.1 ความรู้เรื่อง สันติภาพ สันติศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา

1.1.1 ความหมายของสันติภาพ ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า สันติภาพ ไว้เป็น
จำนวนมาก ที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

ผลงานกรณฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ให้ความหมายสันติภาพไว้ว่า คือ ความสงบ เป็นนามธรรมและเป็นสภาพที่พึงปรารถนา

โจฮัน กัลตุง (Johan Galtung 1969:167) ให้ความหมายไว้ว่าสันติภาพหมายถึง การปลดปล่อยจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม

เดวิด พี บาราช (David P. Barash 1991:5) ให้ความหมายไว้ว่าสันติภาพไม่ใช่แต่เพียงเพื่อการหยุดยั้งสงคราม แต่ยังหมายถึงการดำรงชีวิตด้วยความหนักแน่นด้วยตัวเอง และช่วยกันแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นที่ต้อยกว่า สร้างสร้างความไว้วางใจในหมู่มวลมนุษย์ ช่วยกันขจัดปัญหาความรุนแรง ความขัดแย้ง เพื่อสิ่งที่ดีกว่าด้วยความจริงใจให้เกิดสันติบนโลกมนุษย์

ประชุมสุข อาชวอรุณ (2529:4) ให้ความหมายสันติภาพไว้ว่า เป็นศัพท์ที่ใช้กับความเป็นอยู่ของมนุษย์ได้หลายระดับด้วยกัน แต่ละระดับก็ไหม้โน้ตค้นที่แตกต่างกันไป และได้อธิบายว่า สภากลักรูตรและการสอนของโลก (World Council of Curriculum and Instruction) ได้ทำการวิเคราะห์ห่ออกเป็น 9 ระดับ ด้วยกัน คือ

1. สันติภาพในบุคคล (Intrapersonal peace) คือ สภากที่ไมม่มีความขัดแย้งในตัวบุคคล คือ ผู้มีจิตใจสงบสุข
2. สันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal peace) คือ สภากที่ไมม่มีความขัดแย้งระหว่างบุคคล
3. สันติภาพภายในหมู่คณะ (Intragroup peace) คือ สภากที่ไมม่มีความขัดแย้งในหมู่คณะ
4. สันติภาพระหว่างหมู่คณะ (Intergroup peace) คือ สภากที่ไมม่มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน
5. สันติภาพในเผ่าพันธุ์ (Intraracail peace) คือ สภากที่ไมม่มีความขัดแย้งในแต่ละเผ่าพันธุ์
6. สันติภาพระหว่างเผ่าพันธุ์ (Interracail peace) คือ สภากที่ไมม่มีความขัดแย้งระหว่างเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน
7. สันติภาพภายในประเทศชาติ (Intranational peace) คือ สภากที่ไมม่มีความขัดแย้งกันภายในชาติหนึ่ง ๆ
8. สันติภาพระหว่างประเทศชาติ (International peace) คือ สภากที่ไมม่มีความขัดแย้งกันระหว่างประเทศชาติต่าง ๆ
9. สันติภาพของโลก (World peace) คือ สภากของโลกทั้งโลกเป็นปกติสุขปราศจากสงคราม ความขัดแย้ง และมีความยุติธรรม

การเสริมสร้างสันติภาพทั้ง 9 ระดับนั้น จำเป็นต้องพัฒนาในระดับที่ 1 คือสันติภาพ
ในบุคคลเสียก่อน

สุลักษณ์ คิวลักษณ์ (2530:3) ได้กล่าวถึงสันติภาพตามนัยยะของศาสนาพุทธ ว่า
สันติภาพที่สำคัญที่สุดต้องเป็นสันติภาพภายใน ถ้าเราไม่มีสันติภาพภายใน ก็จะมีสันติภาพภายนอก
ไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องเจริญสันติภายใน ลดความรุนแรงภายใน ลดความโลภ โกรธ หลงภายใน
ถ้าลดได้มากเท่าไร ก็จะเป็นประโยชน์มันจะสะท้อนออกสู่ภายนอก สันติภาพภายในแบบ
พุทธศาสนาอย่างเดียวนั้นไม่พอ ต้องกำหนดรู้เท่าทันสังคมภายนอกด้วย โดยเฉพาะความซับซ้อนของ
สังคมภายนอก ในรูปแบบที่ซับซ้อนของสังคมภายนอกนี้ ซึ่งมีความรุนแรงของมันอยู่ตลอดเวลา

พระไพศาล วิสาโล (2530:23) กล่าวถึงสันติภาพตามนัยฉบับนี้ได้แก่ ภาวะที่
ปลอดพ้นจากการรบราฆ่าฟัน นั้นยังไม่ครบถ้วนบริบูรณ์ ต้องมองให้ลึกถึงความหมายนัยบวกด้วย
นั่นคือ สภาพที่สงบ ร่าเริง ผู้คนดำรงชีวิตอย่างปกติสุข และมีสัมพันธ์ต่อกัน โดยสรุป
สันติภาพที่แท้จริง จะต้องครอบคลุมความหมายทั้ง 2 นัย กล่าวคือ ไม่เพียงแต่ปราศจากการรบรา
ฆ่าฟัน หากยังต้องมีความยุติธรรมเป็นพื้นฐาน

วิทิต มันทาภรณ์ (2534:55-56) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสันติภาพว่า สันติภาพนั้น
นอกจากจะมองว่าเป็น สัจจะที่ตรงข้ามกับสงคราม(war) การใช้กำลัง (use of force)
การเผชิญหน้าโดยใช้อาวุธ (armed conflict) หรือการเผชิญหน้าอื่น ๆ ประเด็นของกฎหมาย
ที่เกี่ยวข้องอาจครอบคลุมกฎหมายเกณฑ์ทางด้าน สงครามการใช้กำลัง และการเผชิญหน้าโดยใช้อาวุธ
หมายถึงความพยายามที่จะปลดอาวุธ (disarmament) อาชญากรรมสงคราม(war crimes)
การป้องกันและการแก้ไข การเผชิญหน้าซึ่งทำลายสันติภาพ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงบทบาทการประนี
ประนอม และการพิพากษาเป็นหลัก และรวมไปถึง ความปรองดอง(harmony) ทั้งกายและ
จิตใจ ทั้งนี้โดยขึ้นอยู่กับ การปรับปรุงสภาพของมนุษย์สัทธิของเขา และการปกป้องสิ่งแวดล้อม
เพื่อให้ดำรงชีพไว้ได้ดี

ดังนั้นพอที่จะให้ความหมายได้ว่า สันติภาพ หมายถึง สภาพความสงบที่พึงปรารถนา
ในการอยู่ร่วมกัน สร้างความเข้าใจ เพื่อลดความรุนแรง ความขัดแย้ง ทั้งในตัวเอง และระหว่าง
บุคคล ด้วยสันติวิธี เพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคมมนุษยชาติ

1.1.2 ความหมายของสันติศึกษา

สันติศึกษาเป็นความพยายามที่จะให้เกิดสันติภาพ ด้วยการปลุกฝังทัศนคติ
ใฝ่สันติ โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา เพราะเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการส่งเสริม
ให้มีการเรียนรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพและปลุกฝังทัศนคติใฝ่สันติได้ และยังมีผู้ให้
ความหมายของคำว่า สันติศึกษา อีกหลายท่าน ที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

โรบิน เบิร์นส์ (Robin Burns 1981:122) ได้ให้ความหมายว่าสันติศึกษา นั้น มีความหมายมากกว่า การส่งผ่าน การค้นคว้าความรู้ที่เกี่ยวกับประเด็นปัญหาใหญ่ ๆ แต่เป็นกระบวนการ ที่ทำให้เกิดความรู้ในการที่ช่วยเหลือความเป็นบุคคล ด้วยการเริ่มในจุดที่มีเหตุผล ที่จะทำให้ เขาหรือเธอ แสดงสถานการณ์ในด้านนี้ออกมา มีส่วนที่จะ ได้รับและร่วมมือในการที่จะค้นหาและใช้ ความรู้ร่วมกับคนอื่น ๆ ด้วยตนเอง

มิตซูโอะ โอคาโมโต (Mitsuo Okamoto 1984:220-223) ได้กล่าวถึง สันติศึกษา ไว้ 4 ลักษณะดังนี้

1. สันติศึกษาเกี่ยวข้องกับต่อต้านสังคมนิยม
2. สันติศึกษาเกี่ยวข้องกับเสรีภาพ ความเสมอภาค
3. สันติศึกษาเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ ถึงธรรมชาติของมนุษย์และ

สิ่งแวดล้อม

4. สันติศึกษาเกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินชีวิตมนุษย์

เลนนาร์ท เวย์น และ โรเบิร์ต แอสเพสลาจ (Lennart Vriens and Robert Aspeslagh 1985:15) ได้อธิบายว่าสันติศึกษา คือการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และทักษะ รวมทั้งการสร้างเสริมทัศนคติ โดยเริ่มจากบรรทัดฐานและค่านิยมที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ สันติภาพ โดยมุ่งประเด็นไปยังมนุษยชาติ และสันติสุขของโลก ในความคิดเห็นของผู้เขียนสันติศึกษา นั้น ไม่สามารถสร้างเสริมสันติภาพได้โดยตรง แต่สามารถสร้างได้โดยทางอ้อม โดยมีจุดมุ่งหมาย ในการจิตสำนึกของคนทั่ว ๆ ไปที่เขาทั้งหลายมีส่วนรับผิดชอบในสันติภาพ และจุดหมายปลายทาง คือให้เยาวชนหรือผู้เรียนมีแนวคิดของตนเอง โดยเน้นกระบวนการทางสันติภาพ เพราะฉะนั้น สันติศึกษาจะต้องเริ่มจากวัยเยาว์ ที่จะต้องเน้นวิถีชีวิตและค่านิยม เกี่ยวกับสันติศึกษาเป็นประการสำคัญ

เจนนี่ เบิร์นลี่ (Jenny Burnly อ้างถึงใน The Catholic Education Office, Melbourne And The New South Wales Department of Education 1986:138-139) ได้อธิบายว่าสันติศึกษานั้น ไม่เพียงแต่การสอนหรือการให้เนื้อหาเท่านั้น แต่ จะต้องคำนึงถึงผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องยอมรับผู้เรียนว่า เป็นคนที่มีความคิด มีสำนึกสำนึก และ ความรู้สึก รวมทั้งจะต้องจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีความร่วมมือ และความเชื่อถือกัน ดังนั้น การศึกษาด้านสันติศึกษาจึงนิยมใช้คำว่า "Education for peace" มากกว่า "Peace Education" และ "Peace Studies"

สำนักงานการศึกษาคาทอลิกเมืองเมลเบิร์นและกระทรวงศึกษาธิการแห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ (The Catholic Education Office, Melbourne And The New South Wales Department Of Education 1986:55-56) ได้ให้โลกทัศน์ของสันติศึกษาว่า สันติศึกษาเป็น ความพยายามให้การศึกษากับประชาชน เพื่อที่เขาทั้งหลายจะได้สามารถมีความเป็นอยู่ และ

ตระเตรียม สร้าง สนับสนุนสังคมให้มีสันติภาพ ด้วยการพิจารณาถึงการมีสันติภาพนั้น มีเงื่อนไขที่มากกว่าที่จะทำให้ปราศจากสงคราม การพึ่งพาอาศัยกัน อีสรภาพ มีความรับผิดชอบ ชื่นชมความเป็นประชาธิปไตย มีความอดกลั้น ช่วยเหลือผู้อื่น นับถือตัวเอง มีความเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงตามแนวทางชีวิตที่ดี ที่มีจริยธรรม

เวลมา อี ชมิทท์ (Velma E.Schmidt อ้างถึงใน ว.เขาวชกับสันติภาพ 2529:60) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาเพื่อสันติภาพต้องเน้น ความร่วมมือกัน-การทำงานร่วมกัน ถ้าทุก ๆ ด้านของประเด็นปัญหา สามารถอภิปรายด้วยสันติวิธี โดยทุก ๆ คนในกลุ่ม และถ้าสุดท้ายของการตัดสินใจคือความสอดคล้องของความคิดเห็นของกลุ่มนั้น ด้วยจำนวนที่มากกว่า และเป็นเหตุพอใจ ความพึงพอใจนั้นสามารถนำความร่วมมือ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันไปสู่สันติภาพ

ไพทูร์ย์ ลินลาร์ตัน (2534:167-168) ได้ให้ความหมายของสันติศึกษาไว้เป็น 2 นัย คือ นัยแรก หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของสันติภาพ (Education about peace) และ อีกนัยหนึ่งคือ การศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพ(Education for peace) ความหมายนัยแรกเป็นความหมายกว้างและใช้มานาน เน้นที่การเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของสันติภาพ นับตั้งแต่ขอบเขต ความหมาย เนื้อหา องค์ประกอบ และปัญหา ต่าง ๆ ส่วนความหมายของนัยที่สอง เป็นการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น เน้นหนักเนื้อหาและกระบวนการทางการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นไปเพื่อสร้างความสงบสุข ในตัวมนุษย์ และสันติสุขในสังคม และสันติสุขในโลก มีขอบเขตครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน เน้นหนักในเรื่องกระบวนการและผลของการศึกษาที่ก่อให้เกิดสันติสุขอย่างจริงจัง

ดังนั้นสรุปได้ว่า สันติศึกษา หมายถึง การใช้กระบวนการทางการศึกษาในการพัฒนาคนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคติ ในเรื่องสันติภาพ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ และแก้ปัญหาความขัดแย้ง ลดความรุนแรงด้วยสันติวิธี

1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวการจัดการศึกษา การสอนสันติศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ได้นำเสนอโดยนักการศึกษา ดังนี้

วอลท์ เวอร์เนอร์ (Walt Werner 1985:29-32) ได้เสนอการดำเนินงานเกี่ยวกับสันติศึกษาว่า มีลักษณะเด่น 3 ประการคือ

1. เน้นข้อมูล
2. เน้นที่ประเด็นปัญหา
3. เน้นที่ทัศนคติและความรู้สึก

และในปี 1981 UNESCO(1981:9) ได้เสนอแนวคิดของสันติศึกษาขึ้น โดยเน้นในด้านของทัศนคติ โดยเฉพาทัศนคติในด้านของความหวังและอนาคตมนุษย์ที่จะกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เป้าหมายของการศึกษาจะเน้นที่ตัวมนุษย์
2. การร่วมมือและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
3. การเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน
4. ความอยู่รอดของมนุษยชาติ
5. กระบวนการวิเคราะห์ ประเมิน กระบวนการศึกษา
6. การร่วมมือร่วมใจ อดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
7. ทักษะในการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี
8. การศึกษาเพื่อลดกำลังอาวุธ
9. ปัญหาสิทธิมนุษยชน

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน (2529:30) ได้เสนอแนวทางการปลูกฝังสันติศึกษาแก่นักเรียนไว้ ดังนี้

1. การค้นคว้าและเข้าใจถึงความขัดแย้งในชีวิตของเขาและมีความสามารถในการอยู่ร่วมกัน
2. ตระหนักและซาบซึ้งในความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม
3. มองด้านกลับของการแข่งขันการสร้างอาวุธเพื่อทำลายล้างกัน
4. เห็นคุณค่าของการร่วมมือซึ่งกันและกันของประชากรโลก รวมทั้งความต้องการที่จะมีสันติภาพและความสงบสุข

1:2 วิชาสังคมศึกษากับการส่งเสริมสันติภาพ

การที่จะพิจารณาสันติภาพให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้น กระบวนการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในระบบโรงเรียน และหากพิจารณาถึงหลักสูตรของระบบโรงเรียนในระดับต่าง ๆ วิชาที่สอดคล้องในการบรรจุเรื่องราวของสันติภาพเข้าไปในการเรียนการสอนได้ดีที่สุด คือวิชาสังคมศึกษา (เอกรินทร์ สัมหาคาล 2528)

จากการพิจารณารายวิชาต่าง ๆ ที่บรรจุในหลักสูตรของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา นั้นกล่าวได้ว่า วิชาสังคมนับเป็นวิชาที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะลักษณะวิชา เนื้อหาของวิชาที่ดี ขอบข่ายของวิชาที่ดี เป็นเหมือนแกนกลางของบรรดาวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรที่ช่วยให้ผู้เรียนใช้ประโยชน์ ในการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งอำนวยความสะดวกทั้งทางด้านส่วนตัว และส่วนรวม ตลอดจนสนองต่อการจัดการศึกษา ไม่เพียงแต่เท่านั้นวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ช่วยให้เด็กมีความเข้าใจถึงมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม และความเป็อยู่ของมนุษยชาติอื่น ๆ โดยคาดหวังที่จะให้นักเรียนเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม (Leonard S Kenworthy 1962:3)

โดยเหตุที่วิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาดังกล่าว สอดคล้องและเป็นวิชาที่ส่งเสริมสันติภาพ เด่นกว่าวิชาอื่น ผู้วิจัยจึงขอเสนอจุดประสงค์ของหลักสูตรสังคมศึกษารวมถึง

คำอธิบาย ในรายวิชาบังคับแกนของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ซึ่งมีข้อความที่ระบุถึงการส่งเสริมหรือพัฒนาการเกิดสันติภาพแก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. จุดประสงค์ของหลักสูตร กลุ่มวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ส่งเสริมสันติภาพ มีดังนี้ (กรมวิชาการ 2533:47-53)

1.1 เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม พัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองระบบประชาธิปไตยและหลักธรรมของศาสนา

1.2 เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน สามารถตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้

1.3 เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน

2. วิชาบังคับแกน ของระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.1 ส 101 ประเทศของเรา 1 มีดังนี้

...ศึกษาประวัติความเป็นมาและหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่นๆ ที่สำคัญในประเทศไทย โดยเน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมในการพัฒนาตนเอง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิต เห็นความสำคัญของการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนและยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา

2.2 ส 102 ประเทศของเรา 2 มีดังนี้

...ศึกษาบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนในสังคมประชาธิปไตย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในพัฒนาการของชาติไทย เกิดความภาคภูมิใจในความ เป็นปึกแผ่นของชนชาติไทย และปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกใน ครอบครัวและชุมชนในสังคมประชาธิปไตย

2.3 ส 203 ทวีปของเรา มีดังนี้

... ศึกษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมของภูมิภาคต่าง ๆ

ในทวีปเอเชียโดยสังเขป

เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพการณ์ในปัจจุบันของกลุ่มประเทศในภูมิภาค
เห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมมือกันส่งเสริมสัมพันธภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

2.4 ส 204 ประเทศของเรา 3 มีดังนี้

...ศึกษาหลักธรรมของพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ โดยเน้นการปฏิบัติตามหลักธรรม
ในการอยู่ร่วมกัน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการเพียรพยายามของบรรพบุรุษในการทะนุบำรุงและ
พัฒนาชาติ เห็นความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันรักษาชาติและมรดกของชาติปฏิบัติงานตามบทบาท
หน้าที่ของพลเมือง ในสังคมประชาธิปไตย และยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา

2.5 ส 305 โลกของเรา มีดังนี้

...ศึกษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมของภูมิภาคสำคัญในโลก

โดยสังเขป

...เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพการณ์ปัจจุบันของกลุ่มประเทศที่เกี่ยวข้องกับ
ประเทศไทย และเห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมมือกันระหว่างประเทศ

2.6 ส 306 ประเทศของเรา 4 มีดังนี้

...ศึกษาหลักธรรมของพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ โดยเน้นการปฏิบัติตามหลักธรรม
ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิวัฒนาการของชาติในด้านต่าง ๆ เห็นความสำคัญที่
จะต้องร่วมมือกันส่งเสริมและพัฒนาชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ปฏิบัติตนตามกฎหมาย เป็น
พลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย และยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา

3. จุดประสงค์ของหลักสูตร กลุ่มวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่
ส่งเสริมสันติภาพ มีดังนี้ (กรมวิชาการ 2533:61-65)

3.1 เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิต
โครงสร้างและรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคม กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ระบบ
เศรษฐกิจและการปกครอง และศาสนากับการดำรงชีวิต

3.2 เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาของสังคม สามารถ
แก้ปัญหาและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยใช้เหตุผล กระบวนการกลุ่ม
และวิธีการที่หลากหลาย

3.3 เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรมและคุณธรรมมีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภูมิใจในความเป็นไทยและเทิดทูนสถาบัน พระมหากษัตริย์

3.4 เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มุ่งมั่นในการทำประโยชน์ให้กับสังคม มีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์และ เสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

4. วิชาบังคับแกน ของระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

4.1 ส 401 สังคมศึกษา มัต่งนี้

...ศึกษาศาสตร์ที่สำคัญๆ ในเรื่อง หลักธรรมและความสอดคล้องของหลักธรรม

เพื่อให้มีความเข้าใจในสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม เห็น ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันและการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

4.2 ส 402 สังคมศึกษา มัต่งนี้

...เพื่อให้มีความเข้าใจในระบบการเมืองการปกครองและบทบาทหน้าที่พลเมือง ที่มีต่อรัฐ ปฏิบัติตามกฎหมายและบทบาทหน้าที่ของตน และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมระบอบ การปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4.3 ส 503 สังคมศึกษา มัต่งนี้

...เพื่อให้มีความเข้าใจและเห็นแนวทางการใช้ประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตระหนักในบทบาทของตน และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม

4.4 ส 504 สังคมศึกษา มัต่งนี้

...ศึกษากระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและประเทศ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างภาวะเศรษฐกิจของ ไทยและเศรษฐกิจของโลก

เพื่อให้มีความเข้าใจและเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ไทย ตระหนักถึงผลกระทบของการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นและประเทศที่มีต่อ เศรษฐกิจครัวเรือน มีค่านิยมที่ดีในการบริโภค และปฏิบัติตนเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี

4.5 ส 605 สังคมศึกษา มัต่งนี้

... โดยที่ชี้ให้เห็นยุทธวิธีหรือกระบวนการในการแก้ปัญหา ด้วยหลักจริยธรรม และคุณธรรม หรืออิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาการ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต หรือความร่วมมือพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อให้มีความเข้าใจในสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม เห็นคุณค่าในความคิดความพยายามของบรรพบุรุษ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม และเห็นความจำเป็นที่มนุษย์ต้องพัฒนาตนเองและร่วมมือกัน พัฒนาสังคม

4.6 ส 606 สังคมศึกษา มัธยมศึกษา

ศึกษาความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีที่มนุษย์นำมาใช้..

... เพื่อให้มีความเข้าใจสภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ ยอมรับในความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม เห็นความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันในการแก้ปัญหา และเห็นแนวโน้มของการพัฒนาประเทศไทยในสังคมโลก

1.3 การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษา

การศึกษาเรื่องสันติภาพ อาจมีความมุ่งหมายที่ต่างกันได้ 2 ประการ (รุ่งธรรม ศุภจิธรรมรักษ์ 2532:9) คือ

1. เป็นการศึกษาเรื่องสันติภาพเพื่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงลักษณะความเป็นจริงของสันติภาพ (Education about peace) หรือ
2. เป็นการศึกษาเรื่องสันติภาพเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น (Education for peace)

จากการพิจารณารายวิชาต่าง ๆ ที่บรรจุในหลักสูตรของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้น กล่าวได้ว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะลักษณะเนื้อหาของวิชาที่ดี ขอบข่ายของวิชาที่ดี เป็นเสมือนแกนกลางของวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรที่ช่วยให้ผู้เรียนใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งอำนวยความสะดวกประโยชน์ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม ตลอดจนสนองต่อการจัดการศึกษา ไม่เพียงแต่เท่านั้น วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่ช่วยให้เด็กมีความเข้าใจถึงมนุษย์ และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของมนุษย์ชาติอื่น ๆ โดยคาดหวังที่จะให้เด็กนักเรียนเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม (Andrew Mack 1985:8) สรุปไว้ว่า "สันติศึกษาไม่ควรเพียงแต่เรียนรู้เรื่องของสันติภาพเท่านั้น หากแต่เรียนรู้ที่จะใช้สันติวิธีด้วย" (Peace education should not only involve learning about peace; but also learning to act peacefully)

การจัดการเรียนการสอน ถึงแม้ว่าจะมีขอบข่ายในเรื่องระดับสันติภาพและแนวคิดทักษะที่จะส่งเสริมให้เกิดสันติภาพเป็นแกนแล้วก็ตาม แต่สิ่งสำคัญคือ ต้องพยายามจัดการเรียนที่ใช้

วิธีสอนหลายวิธี เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ครบ 3 ด้าน ทั้ง ทางด้าน ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และฝึกทักษะ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกิดจิตสำนึกด้าน สันติภาพและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ทั้งในด้านชีวิตส่วนตัว และในสังคมชุมชนในประเทศ ระหว่างประเทศ

การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาที่ผู้วิจัยต้องการ จะศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 ด้านการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน

ก. แนวทางการจัดการเรียนการสอน

ได้มีองค์การที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและนักการศึกษาผู้เชี่ยวชาญ ได้ เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา ไว้หลายแนวทาง สามารถสรุปได้ดังนี้

แจควิลิน แฮสซลี (Jacqueline Haessly 1985:49-50) เสนอว่าขั้นแรกที่จะ กำหนดแผนการเรียนสันติศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา นักเรียนผู้ซึ่งจะร่วมอยู่ในชั้นเรียนเดียวกัน หรือต้องเรียนกับชั้นที่สูงกว่า รับรู้ว่าจะเรียนนี้อยู่ในหลักสูตรของสังคมศึกษา...และมีความ เข้าใจที่เป็นผลต่อแผนการเรียนสันติศึกษาว่า เป็นลักษณะสหวิทยาการ ที่กินวงกว้างตามความ สามารถสำหรับนักเรียนทุกระดับและทุกระดับชั้น

จากการประชุมวิชาการเรื่อง "การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ" เนื่องในวันคล้ายวัน สถาปนาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีที่ 16 (2528:เอกสารการประชุม) กลุ่มผู้ร่วมสัมมนา กลุ่มที่ 4 ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ดังนี้

1. ด้านบทบาทของโรงเรียน ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องมีความเข้าใจในสันติภาพ และเห็นความสำคัญของการนำแนวความคิดในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษามาเผยแพร่กับครู ท่านอื่น ๆ ในโรงเรียน รวมทั้งผู้บริหารระดับกระทรวงศึกษาธิการ กรม กองต่าง ๆ ต้องเห็น ความสำคัญของสันติภาพ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ประสานกันในเรื่องสันติภาพ ด้วย

2. การจัดทำหลักสูตรเนื้อหาวิชา ถึงแม้ในขณะนี้มีการจัดหลักสูตรเกี่ยวกับสันติภาพสอดแทรกในวิชาสังคมศึกษา แต่ก็ควรจะสอดแทรกในทุกรายวิชาระบุให้ชัดเจน และเห็นเด่นชัด ซึ่ง อาจจะจัดในรูปแบบบูรณาการเสริมในระดับประถมศึกษา และเน้นรายวิชาในระดับมัธยมศึกษาหรือ อาจจะเป็นวิชาเลือก บังคับ เน้นทั้งในเรื่องเนื้อหาวิชาและการจัดกิจกรรม

3. การจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนต้องตระหนักในคุณค่าและทำตัวเป็นแบบอย่าง การอบรมนักเรียนควรใช้ ความมีเหตุผล การประนีประนอม ความร่วมมือกัน ในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการสอนแบบวิเคราะห์และการแก้ปัญหา

จากข้อคิดเห็นต่างๆ สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา สามารถจัดสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือจัดสอนสอดแทรกในวิชาที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับความร่วมมือกันในสังคม ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระหว่างประเทศ ในการที่จะช่วยกันวิเคราะห์ และแก้ปัญหาเพื่อลดความรุนแรงและสร้างความเข้าใจกันในทุกๆ ระดับ เพื่อให้เด็กเรียนเกิดความรู้ มีเจตคติ ทศนคติ และการปฏิบัติที่ถูกต้อง ตลอดจนการปลูกจิตสำนึกในการไฝ่สันติให้กับเยาวชน โดยคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน ด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ หรือจะสรุปโดยรวมว่า การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา ในวิชาสังคมศึกษานั้น จัดในรูปแบบสหวิทยาการ

ข. วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

ได้มีนักการศึกษาหลายท่าน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหลายประเทศ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา ในวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาว่า

ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์ (2534:171) กล่าวว่า เห็นได้ชัดเจนจากข้อเสนอเรื่องสันติศึกษาของออสเตรเลีย ที่เห็นว่า เด็กนักเรียนควรได้รับการปลูกฝัง (จากสันติศึกษา) ในด้านของ

1. การค้นหาและเข้าใจถึงความขัดแย้ง ในชีวิตของเขาและมีความสามารถในการร่วมมือกัน
2. ตระหนักและซาบซึ้งในความแตกต่าง ทางเชื้อชาติวัฒนธรรม
3. มองเห็นภัยของการแข่งขันกัน สร้างอาวุธติดตั้งอาวุธที่ทำลายคนเป็นล้าน
4. เห็นคุณค่าของการร่วมมือซึ่งกันและกัน ของประชากรโลกรวมถึงความต้องการที่จะมีสันติภาพและความเป็นธรรม

สุกฤษฎ์ ศรีไสย์ (2530:76-77) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการสอนสันติศึกษาที่จะให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ดังนี้

1. ทำงานร่วมกัน เป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ
2. มีการวางแผนงานร่วมกัน
3. มีการแบ่งงานกันทำและรับผิดชอบงานตามที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่ม
4. มีการติดตามงานอย่างใกล้ชิด
5. มีการทำงานอย่างมีระบบ
6. มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
7. มีการตัดสินใจและยอมรับผลของการตัดสินใจโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

สำนักงานการศึกษาคาทอลิกเมืองเมลเบิร์นและกระทรวงศึกษาแห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์
(The Catholic Education Office, Melbourne And The New South Wales
Department Of Education 1986:48-49) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการ
การเรียนการสอนสันติศึกษา มีประการสำคัญดังนี้

1. ให้การศึกษาที่เน้นการรับรู้อย่างมีวิจารณญาณ และให้มีความเข้าใจกับโลกในปัจจุบัน และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ที่ต่างก็มีความตึงเครียดระหว่างกัน
2. ให้การศึกษาโดยเน้นให้เห็นว่า สันติภาพเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่จะมียลต่อความยากไร้ในทางวัฒนธรรมของมนุษย์ และการเอาตัวรอดซึ่งมันจะ เป็นไปได้ที่มันจะแผ่ขยายไปทั่ว จนทำให้เราไม่สามารถกำหนดให้เป็นปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือขอบเขตใดขอบเขตหนึ่ง
3. ให้การศึกษาในงานที่เน้นการสร้างสรรค์แม้สังคมจะเปลี่ยนแปลง ไปทั้งระดับชาติและนานาชาติ
4. ให้การศึกษาโดยตระหนักถึง ความจริงของความขัดแย้ง ความตึงเครียด การรุกราน และความรุนแรงที่เป็นส่วนของการดำรงชีวิตมนุษย์ โดยมุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว
5. ให้การศึกษาโดยให้ความเข้าใจถึง ความแตกต่าง การรู้จักประนีประนอม การให้อภัย ในสังคมที่พึ่งพาอาศัยกัน
6. ให้การศึกษาโดยเพิ่มการเปลี่ยนแปลง ความหวัง ความหมดหวัง ความกลัว ความเจ็บปวด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต
7. ให้การศึกษาในการสร้างสรรค์จินตนาการ ความฝัน ความคิด เพื่อให้เกิดความเป็นจริง
8. ให้การศึกษาโดยเน้นประสบการณ์ของมนุษย์ การรับรู้เรื่องราวที่ทุกซ์ทรมาณ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน
9. ให้การศึกษาเพื่อสร้างความเห็นใจต่อมวลมนุษย์ ให้ความช่วยเหลือโดยสร้างให้เกิดเป็นจิตสำนึกในตนเอง

แจคลีน เฮสซลี (Jacqueline Haessly 1985:49) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในโรงเรียน Milwaukee Public School ว่า ด้วยเหตุที่กลุ่มนักการศึกษา ได้มีความรู้สึกกับผิดชอบเพิ่มมากขึ้นในประเด็นที่เกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์ และพิจารณาเห็นว่า การศึกษาคือการเริ่มต้นในส่วนประกอบที่สำคัญของการเตรียม

เยาวชนในอนาคต สำหรับการให้คำถามกับเด็กเหล่านั้นในการรับรู้ถึงอันตรายของอาวุธสงคราม และการรับรู้ถึงศีลธรรมจรรยาสำหรับเด็กนั้นเป็นผลโดยตรงที่โรงเรียนมีความจำเป็นต้องจัดทำเพื่อผลของคุณภาพเยาวชนในอนาคต

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่าจุดประสงค์การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษา ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ มีส่วนคล้ายคลึงกัน ถึงแม้จุดประสงค์ของการจัดการศึกษา ของไทยจะไม่ได้เน้นการลดอาวุธนิวเคลียร์ แต่ก็มีเจตคติต่อการร่วมมือกันในการแก้ปัญหาความรุนแรงด้วยสันติวิธี ทัศนคติและซาบซึ้งในความแตกต่างทางเชื้อชาติวัฒนธรรม เน้นการรับรู้ อย่างมีวิจารณญาณ และมีความเข้าใจในสิทธิมนุษยชน สภาพแวดล้อมโลกในปัจจุบัน มีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ช่วยเหลือผู้ที่ตกยากกว่า รวมทั้งสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างปกติสุข

ค. เนื้อหาการสอนสันติศึกษา

สำหรับเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษาจะมีความแตกต่างกันในแต่ละ ละเอียดท้องถิ่น แต่ละประเทศ ทั้งนี้เพราะจะต้องจัดสอนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อถือ ประเพณี ในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ การเรียนการสอนนอกจากจะให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสันติศึกษา แก่ผู้เรียนแล้ว ยังต้องให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวันจนเกิดพฤติกรรมที่เป็นผลดี ต่อตนเองและสังคมส่วนรวม เนื้อหาการสอนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ได้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ เรื่องนี้ ที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

ไพฑูรย์ ลินลาร์ตัน (2529:28-31) ได้เสนอเนื้อหาหลักของสันติศึกษาไว้ว่าอยู่ที่ ความเข้าใจในปัญหา นิษภัยและผลกระทบของสงครามและความขัดแย้งนอกจากนั้น ไพฑูรย์ ลิน ลาร์ตัน เสนอว่าจากการศึกษาในประเทศอังกฤษพบว่าเนื้อหาที่ได้รับการคัดเลือกกว่า เป็นเนื้อหา สำคัญของสันติศึกษาในโรงเรียนของอังกฤษ 9 อันดับแรก (Hanns-Fred Rathenow and Pared Smoker อ้างถึงใน ไพฑูรย์ ลินลาร์ตัน 2529:28) คือ

2. ความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ/การรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างชาติ
3. ข้อขัดแย้ง/ความ โน้มน้อมที่จะรุกรานกันของมนุษยชาติ
4. ปฏิกริยาของความไม่รุนแรง
5. ความไม่เสมอภาค
6. แนวป้องกันนโยบาย
7. เสรีภาพในบุคคล/ชบวนการกลุ่ม
8. ความเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม/ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม
9. การกระจายโภคภัณฑ์ทางสังคม/โครงสร้างความรุนแรง

อลัน เอส มิลเลอร์ (Alan S Mille อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน 2529:29) เสนอว่าโปรแกรมสันติศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา นั้นควร "สอนให้เข้าใจความจริงเกี่ยวกับรูปแบบและลักษณะของอาวุธใหม่ ๆประวัติและพัฒนาการในความพยายามส่งเสริมและควบคุมความขัดแย้งระหว่างชาติ.....การแข่งขันกันสร้างอาวุธนิวเคลียร์และผลของสงครามนิวเคลียร์ต่อคนและชีวภาพอื่น ๆ" และในแคนาดาเองกลุ่มสหประชาชาติศึกษา(United Nation Education อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน 2529:29) ได้จัดทำคู่มือสำหรับนักเรียนครอบคลุมเรื่องของ

1. คำอธิบายของสันติภาพ
2. การพัฒนาโลกและการลดอาวุธ
3. ความขัดแย้งและการแก้ไขข้อขัดแย้ง
4. ความแตกต่างซึ่งความเข้าใจอันดี
5. การสื่อสาร การร่วมมือกัน และการตัดสินใจในระบบกลุ่ม
6. ความสอดคล้องในความร่วมมือกัน

แจคลีน เฮสส์ลี(Jacqueline Haessly 1985:51) กล่าวถึงเนื้อหาที่นักเรียนควรจะได้รับคือ การเน้นถึงจิตสำนึกเกี่ยวกับ เรื่องของโลกศึกษา สิ่งแวดล้อม การยอมรับความแตกต่างในด้านวัฒนธรรม การรู้จักใช้ทรัพยากรต่าง ๆ แนะนำให้รู้หรือการรับรู้เกี่ยวกับบุคคลผู้สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก โดยมีรายละเอียดเนื้อหาในแต่ละระดับชั้น ดังนี้

ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เน้น สาเหตุและผลที่ได้รับจากความตึงเครียดและสงคราม ความพยายามที่จะแก้ปัญหาในระดับโลกและเน้นการมองปัญหา และการแก้ปัญหาในอนาคต

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เน้น ในเรื่องที่มีลักษณะคล้ายกับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่ว่าเพิ่มขยายรายละเอียดให้มากขึ้นรวมทั้งต้องมีการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น ปัญหาการทิ้งระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาและนางาซากิ ซึ่งแจคลีนเสนอว่าปัญหาศาสนา เศรษฐกิจ ความเชื่อที่ส่งผลให้เกิดสงคราม แนวคิดพื้นฐานในปัจจุบันควรมีการบูรณาการหัวข้อต่าง ๆ เหล่านี้เข้าไปไว้ในหลักสูตร วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ดนตรี ศิลปะศึกษา ภาษาวรรณคดี รวมทั้งสังคมศึกษาด้วย

สำนักงานการศึกษาคาทอลิก เมืองเมลเบิร์นและกระทรวงศึกษาธิการแห่งรัฐ
นิวเซาท์เวลส์(The Catholic Education Office;Melburne And The New South

Wales Department Of Education 1986:77-87) ได้เลือกหัวข้อของเนื้อหาทางการศึกษาเพื่อสันติภาพไว้ 11 ข้อดังนี้

1. ความเข้าใจและความคิดเห็นของสันติภาพ สันติภาพคืออะไร
2. คริสต์เตียนดั้งเดิมและสันติภาพ
3. สันติภาพและการกระทำที่ประสบผลสำเร็จของบุคคล
4. ความรุนแรงและความไม่รุนแรง
5. ความขัดแย้ง การจัดการกับความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้ง
6. สงครามและการรุกรานของมนุษย์
7. ประเด็นของอาวุธนิวเคลียร์
8. สันติภาพและสิทธิมนุษยชน
9. สันติภาพและประเด็นของการพัฒนา
10. ความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม
11. โลกทัศน์ของการเปลี่ยนแปลง

ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2535:บทสัมภาษณ์) ได้เสนอถึงลักษณะของเนื้อหาวิชาสันติศึกษาว่า ควรเน้นเรื่องสิทธิมนุษยชน (เชื้อชาติ เพศ ศาสนา) การไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมของประเทศอื่นๆ ชุมชนของเด็กนักเรียนและชุมชนใกล้เคียง ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่นคนที่มีสภาพที่ต่ำกว่าช่วยเหลือคนที่สูงกว่า

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2535:บทสัมภาษณ์) ได้เสนอถึงเนื้อหาของวิชาสันติศึกษาว่า ควรเน้นเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างภายในระบบ และระหว่างระบบ ยกตัวอย่างจากระบบทางนิเวศวิทยา ชีววิทยาและสังคมวิทยา

จากขอบเขตที่แต่ละกลุ่ม ได้เสนอนั้น ชี้ให้เห็นว่าการทำความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับเรื่องของสันติศึกษา นั้นได้ขยายขอบเขตจากเรื่องสงครามและอาวุธนิวเคลียร์ ครอบคลุมไปถึงปัญหาที่มนุษย์เผชิญอยู่ ปัญหาที่ทำให้มนุษย์ไม่มีความสุข ไม่มีความสงบอย่างแท้จริง นับแต่ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความอดอยากหิวโหย ปัญหาการพัฒนาการ ปัญหาสิทธิมนุษยชน ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ และปัญหาการจัดระเบียบโลก เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่า แท้จริงแล้วขอบเขตของสันติศึกษานั้น รวมศูนย์อยู่ที่ตัวมนุษย์ ทำอย่างไรจะให้มนุษย์เติบโตอย่างมีความสุข ท่ามกลางสังคมสันติ และโลกที่มีสันติภาพ ซึ่งจะต้องมีลักษณะของการผสมผสานความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (Interdisciplinary)

ง. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนสังคมศึกษา

ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในห้องเรียน นอกจากจัดให้มีการสอนในสิ่งที่นักเรียนยังไม่รู้ ยังรวมถึงการสอนให้เกิดพฤติกรรมในสิ่งที่นักเรียนควรร่วมกันกระทำ ซึ่งเป็นการเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคม ซึ่ง ได้มีผู้หลายท่าน ได้เสนอแนวทางสำหรับครู ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาในห้องเรียนที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

วีรยุทธ วิเชียรโชติ(2528:167) เสนอว่า สำหรับยุคปัจจุบันทักษะ 7 ประการต่อไปนี้เป็นทักษะพื้นฐานของการศึกษาเพื่อสันติภาพ

1. ทักษะทางภาษาและการติดต่อสื่อสาร
2. ทักษะทางการคิดและการแก้ปัญหา
3. ทักษะทางการเฝ้าหาความรู้ทางการศึกษา
4. ทักษะในการมีปริมาณ
5. ทักษะในการทำงาน
6. ทักษะในการปฏิบัติ
7. ทักษะในการมีเหตุผลและมีความคิดตามหลักศีลธรรม

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน(2529:31-33) กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษา ควรเน้นในด้านของทัศนคติ โดยเฉพาะทัศนคติในด้านความหวังและอนาคตที่มนุษย์จะกำหนด หรือเปลี่ยนแปลงได้ ทัศนคติตรงกับข้อเสนองานของคนที่ทำงานเกี่ยวกับสังคมศึกษาของออสเตรเลียที่ว่า "สังคมศึกษานั้นจะต้องสนับสนุนให้เกิดคุณลักษณะที่สำคัญ 2 ประการคือ ความหวังและจินตนาการ(Hope and Imagination) ความหวังที่ว่าเราจะเปลี่ยนแปลงสังคมโลกที่เราอาศัยอยู่ได้ และมีจินตนาการที่จะค้นหาวิธีการเพื่อให้ได้ผลดังกล่าว" แน่แน่นอนที่สุดการศึกษาเช่นนี้จะบอกไม่ได้จากการบอกเล่าหรือเล่าข้อมูลที่เป็นรายละเอียด หรือปัญหาให้เท่านั้น แต่ต้องเกิดจากกระบวนการ สนทนา อภิปราย ถกเถียง วิเคราะห์ วิจัยปัญหาต่าง ๆ ดังที่ร็อด มาช(Rod Marsh) ได้เสนอว่า"... การศึกษาเกี่ยวกับและเพื่อประเด็นต่าง ๆ ของสังคมศึกษานั้นไม่เพียงแต่ให้เนื้อหาและปัญหาเท่านั้น แต่ต้องมีกระบวนการของการสนทนาโต้ตอบ การสะท้อนปัญหาและการลงมือทำ" ทัศนะเช่นนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของโจฮัน กัลตุง(Johan Galtung) ที่บ่งว่า ในการจัดการศึกษาสังคมศึกษานั้นประกอบด้วยขั้นตอนใหญ่ 5 ขั้นตอน คือ

1. การจำแนกแยกแยะปัญหา (Analysis)
2. การกำหนดเป้าหมาย (Goal-formulation)
3. การวิเคราะห์วิจารณ์และคาดการณ์ (Criticize)

4. การเสนอทางเลือก (Proposal-making)

5. และการลงมือปฏิบัติ (Action)

ในด้านของการลงมือปฏิบัติ (Action) นั้นถือได้ว่าเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่สำคัญของสันติศึกษา เพราะสันติศึกษา เข้าใจวิเคราะห์ประเด็นและชี้ทางออกของปัญหา แต่เพียงข้อมูลเท่านั้นย่อมไม่เป็นการเพียงพอ ขั้นตอนที่สำคัญคือการฝึกฝนทักษะ และคำนิยามของสันติศึกษาด้วย นั่นคือ

1. การร่วมมือการทำงานกลุ่ม และยอมรับความคัดค้านและความเชื่อที่แตกต่างกัน
2. การไม่ด่วนตัดสินว่าใครดี เลว
3. การใช้เหตุผลในชีวิตจริง
4. การอดทนและสำนึกที่จะทำงาน
5. และการยึดมั่นยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง

สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่สันติศึกษาจะต้องสร้างและพัฒนาขึ้นมา นั่นก็คือในการดำเนินการของสันติศึกษานั้น เราจะต้องสอนให้เด็กมีความหวังที่จะแก้ไขปรับปรุงสังคมและโลกที่เขาอยู่ให้ เป็นสังคมที่สันติและเป็นโลกที่มีสันติให้ได้ และเมื่อมีความหวังเช่นนั้น แล้วก็จะต้องมีแนวคิดและจินตนาการที่จะแสวงหาวิธีการที่จะให้ถึงความหวังนั้นได้

ศรีเพ็ญ คุภพิทยากุล (2535:บทสัมภาษณ์) ได้เสนอถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสันติศึกษาไว้ว่า ควรเน้นการสอนที่การปฏิบัติโดยเน้นกิจกรรม เพื่อสร้างความเข้าใจกับสมาชิกในสังคมเดียวกันและต่างสังคมต่างวัฒนธรรม ควรสอนให้เด็กรู้จักโลกประเทศที่ 2 และที่ 3 เพื่อให้มีทัศนคติที่ดีต่อกัน การจัดการเรียนการสอนควรเป็นการเรียนการสอนแบบสหวิทยาการหรืออาจจะบูรณาการเนื้อหาลงไปเป็นหลักสูตร เช่น จากภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง ๆ นั้น สามารถสอนเรื่องราวเกี่ยวกับสันติศึกษาได้ตั้งหลายเรื่อง การจัดแบบ Role Model คือเรียนรู้จากพฤติกรรมคนรุ่นเดียวกัน ที่กระทำความดีหรือเป็นการจัดสถานการณ์จำลอง การนำเสนอหรือการอภิปรายไม่ว่าจะเป็นจากครูหรือเด็ก ควรจะมีทั้งในทางบวกและทางลบ เพราะการนำเสนอในทางบวกนั้นจะทำให้เด็กมีแนวคิดในทางสร้างสรรค์ตามไปด้วย การสอนสันติศึกษาเด็กจะเรียนรู้ได้ด้วยการปฏิบัติคือต้องทำให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง หรืออาจมอบหมายไปทำเป็นกิจกรรมในครอบครัว ให้เห็นแนวทางสันติวิธีได้จากครอบครัว ดังนั้นน่าจะเน้นปฏิบัติกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจ

จุมพล พุฒภัทรชีวิน (2535:บทสัมภาษณ์) ได้เสนอการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสันติศึกษาไว้ว่า ควรแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของระบบเช่น ยกตัวอย่างจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ดูจากวิถีทัศน์ การอภิปราย ให้นักเรียนค้นคว้าและนำเสนอระบบทางสังคม นิเวศวิทยา

ซิสเซล ไวลัน (Sissel Volan 1980:บทคัดย่อ) ได้เขียนรายงาน An Approach to Peace Education. Department Education UNICEF School Series. เกี่ยวกับกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ทราบถึงการจัดการกิจกรรมในห้องเรียนระดับมัธยมศึกษา ที่เกี่ยวกับความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ ความร่วมมือกันและสันติภาพ ได้สรุปโดยเสนอ กิจกรรมในห้องเรียนไว้ 4 หัวข้อ คือ

1. ศึกษาความขัดแย้งและแก้ไขความขัดแย้ง
2. การแข่งขันทางอาวุธยุทธภัณฑ์
3. การลดอาวุธ
4. การพัฒนาสันติภาพและบทบาทของเราที่จะพัฒนาในอนาคต

โดยให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมที่จัดขึ้น ตัวอย่างเช่น จัดให้มีการวิเคราะห์ ภาพยนตร์สงคราม อ่านและอภิปรายการเขียนบทความในหนังสือ จัดทำหนังสือพิมพ์กำแพง เสนอข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของกองทัพและการพัฒนา การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างของ สหประชาชาติ และการใช้บทบาทสมมติ

วอลท์ เวอร์เนอร์ (Walt Werner 1985:29) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียน การสอนไว้ว่า "ครูทั้งหลายเห็นว่า จุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการจัดการสอนสันติศึกษาคือ การจัดหาข้อมูลข่าวสารที่เชื่อถือได้ให้กับนักเรียน เกี่ยวกับคำถามในปัจจุบัน เช่นการลดอาวุธ การสันนิษฐานว่า ความรู้คือการป้องกันง่าย ๆ จากการเลือกสิ่งที่ต้องการก่อน การกำหนดข้อมูลข่าวสารนี้ ไม่ได้ต้องการให้ครูซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ในการกำหนดทุก หัวข้อในการอภิปราย แต่หมายถึงให้นักเรียนทั้งหลายเข้าถึงข้อมูล โดยผ่านวัสดุการศึกษา เช่น วารสาร ภาพยนตร์ หนังสืออ่านประกอบ และทรัพยากรบุคคล

ดังนั้นสรุปได้ว่า จากข้อเสนอและกระบวนการทั้งหลายเหล่านี้ เป็นสิ่งแวดล้อมรวม ที่จะให้ผู้เรียน พิจารณาวิเคราะห์ปัญหาที่ขัดขวางสันติภาพในทุกรูปแบบ มีจิตสำนึกและแนว ทางที่แก้ปัญหาเหล่านั้น มีการปฏิบัติที่นำไปสู่ชีวิตที่สงบสุข สังคมสันติ และโลกสันติ ซึ่งจะต้อง เป็นไปทั้งการแก้ปัญหาและพัฒนาจิตสำนึกของสันติธรรมควบคู่กัน ไป

จ. สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ครูและผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งเกิดมโนทัศน์ในเรื่องที่เรียนโดยใช้ระยะเวลาอันสั้น สื่อการเรียนการสอนสันติศึกษา มีความจำเป็น ทั้งนี้เพราะสันติศึกษามีเป้าหมาย กระบวนการ และผลของการศึกษา ที่มุ่งสร้างผลในทางสันติสุข สื่อการสอนที่ใช้ควรมุ่งเน้นที่ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและ ปลุกจิตสำนึกให้มีใจรักและปฏิบัติในทางสันติมากขึ้น ดังที่ได้มีผู้รู้หลายท่าน ได้เสนอแนวทาง ในการใช้และผลิตสื่อเพื่อการเรียนการสอนสันติศึกษาที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน (2532 : 583) ได้กล่าวถึงสื่อที่ใช้ในการสอน และอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการสอนสันติศึกษาไว้ว่า สื่อมวลชนนั้นเป็นสิ่งแวดล้อมทางการศึกษาที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้สื่อมวลชนเข้าถึงคนทุกหมู่ ทุกเหล่า ทุกแห่ง และทุกสถานที่ เมื่อสื่อมวลชนเข้าถึงทุกคนเช่นนี้ จึงทำให้บทบาทของสื่อมวลชนมีมาก และเป็นบทบาทที่สำคัญและมีอิทธิพลสูงทั้ง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ถ้าสาระและการแสดงออกของสื่อมวลชนต่างๆ เหล่านี้เน้นไปทางด้านการศึกษา สาระ ศิลปะ และความดีงามมาก ก็จะช่วยหล่อหลอมจิตใจของคนในสังคมได้มากเช่นกัน แต่ถ้าสื่อมวลชนเสนอแต่ความรุนแรง แข่งขัน และเอาหน้า-ชนะ กันมาก ก็ย่อมจะชักนำให้เยาวชนและคนในสังคมหันไปทำความรุนแรงกันมากขึ้น สันติภาพก็ย่อมจะเกิดได้ยาก

กรมวิชาการ (2534ก:1-10) จากคู่มือการสอนตามโครงการศึกษา เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ กลุ่มครูอาจารย์สังกัดกรมสามัญศึกษาใน เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 21 โรงเรียน ได้นำเสนอสื่อที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน สรุปได้ดังนี้

1. เรื่องที่สอน ความสำคัญขององค์การสหประชาชาติ และองค์การระหว่างประเทศในการสร้างสันติภาพของโลก

สื่อที่ใช้ 1.1 จุลสาร วารสาร (ศึกษาค้นคว้าได้จากห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดท้องถิ่น หอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดสำนักงาน ESCAP และของ UNESCO)

1.2 หนังสือพิมพ์รายวัน โดยเลือกหาบทความตามเนื้อหาที่สอน

1.3 สรุปข่าวจากโทรทัศน์ วิทยุ

2. เรื่องที่สอน วัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ

สื่อที่ใช้ 2.1 วิทยุ โทรทัศน์ ฟิล์ม ใลด์ แผนภาพ ของจริง ตัวอย่างเครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย

2.2 หุ่นจำลอง

2.3 หนังสือพิมพ์ บทความ วารสาร นิตยสาร เกี่ยวกับวัฒนธรรม

3. เรื่องที่สอน สิทธิและหน้าที่ของประชาชนชาวไทย

สื่อที่ใช้ 3.1 ภาพบุคคลสำคัญ ๆ เช่น นายกรัฐมนตรีในวาระ โอกาสต่างๆ ภาพดาราที่ประกอบคุณงามความดี เช่นการกุศล

3.2 หนังสือรัฐธรรมนูญ

3.3 เอกสารประกอบเรื่องสิทธิ หน้าที่ของชนชาวไทย

3.4 ภาพอุบัติเหตุที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

3.5 ภาพบุคคลที่ปฏิบัติตามกฎหมาย เช่นภาพบุคคลที่เสียภาษี

3.6 ภาพการเกณฑ์ทหาร ภาพการข้ามถนนตรงทางม้าลาย หรือ สะพานข้าม

4. เรื่องการสอน มนุษย์กับธรรมชาติ

สื่อที่ใช้ 4.1 รูปภาพ สไลด์ วิทยุทัศน์ หนังสือพิมพ์ เกี่ยวกับการทำลาย และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4.2 เอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสารเผยแพร่จากสำนักงาน คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ โครงการตาวิเศษ ฯลฯ

ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2535:บทสัมภาษณ์) ได้เสนอสื่อและแหล่งข้อมูลที่จะช่วยครู ได้ในการสอน สันติศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ ที่มีเนื้อเรื่อง เกี่ยวกับเด็ก ๆ เพื่อที่จะให้เด็กหัดวิเคราะห์และออกได้ว่า อะไรเป็นสันติวิธี และเมื่อ แยกได้ว่าเป็นสันติวิธีแล้วก็มีทัศนคติต่อสิ่งนั้นดีหรือไม่ดี ส่วนที่ 2 คือแยกได้ว่าอะไรที่ไม่ใช่สันติ นอกจากนั้นยังได้เสนอสื่อ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่นหนังสือพิมพ์ วารสาร และแผ่นโฆษณาต่าง ๆ และสุดท้ายคือรายการต่าง ๆ ของโทรทัศน์ที่ครูและผู้ปกครองต้องช่วยกันแนะนำให้เด็กได้เลือกดู หรือครูนำรายการยอดนิยม มานำเข้าสู่บทเรียน ให้เด็กได้หัดวิเคราะห์แนวทาง และปัจจัย ที่จะทำให้เกิดสันติสุขว่าจะเกิดขึ้นได้เพราะอะไร และจะไม่เกิดขึ้นเพราะอะไร

องค์การยูเนสโก (UNESCO 1974:51-53) ได้ประชุม General Conference สมัยที่ 18 เมื่อ ค.ศ. 1974 ได้มีการรับรองเอกสารสำคัญฉบับหนึ่ง คือ Recommendation concerning Education for International Understand Co-operation and Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedom ซึ่งสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ ได้จัดแปลออกมาเป็นภาษาไทย และประกาศใช้เมื่อ 22 มิถุนายน 2521 เรียกว่า "ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ ความร่วมมือกัน และสันติภาพ และการศึกษาที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐาน" มีใจความสำคัญ ที่เกี่ยวกับอุปกรณและวัสดุทางการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้

อุปกรณและวัสดุทางการศึกษา/รัฐสมาชิกควรจะเพิ่มความพยายามให้ความสะดวกในการซ่อมการผลิต แจกจ่ายและแลกเปลี่ยนวัสดุอุปกรณต่าง ๆ เพื่อการศึกษาระหว่างประเทศ โดยดำเนินการดังนี้

ก. ควรมีการใช้อุปกรณการศึกษา ทั้งหมดอย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ เริ่ม จากตำราเรียน ไปจนถึง โทรทัศน์ และเทคโนโลยีทางการศึกษาสมัยใหม่

ข. ควรจะให้มืองค์การศึกษาพิเศษ เกี่ยวกับสื่อสารมวลชนเป็นองค์ประกอบอันหนึ่งในการสอน เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เลือกและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากสื่อสารมวลชน

ค. วิธีการแบบกว้างที่สุด ซึ่งประกอบด้วยคำแนะนำเกี่ยวกับองค์การระหว่างชาติ ซึ่งเป็นโครงสร้างสำหรับการเสนอลักษณะที่เป็นของท้องถิ่น และของชาติเกี่ยวกับวิชาต่าง ๆ และสำหรับการแสดงประวัติทางวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมของมนุษยชาติ

ง. สิ่งพิมพ์และวัสดุทัศนวัสดุ ที่เกี่ยวข้องกันหลายวิชา โดยแสดงถึงปัญหาสำคัญ ๆ ที่มนุษยชาติประสบอยู่ และแสดงในแต่ละเรื่องถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความร่วมมือกันระหว่างชาติ ด้วยความช่วยเหลือกันด้านข่าวสารที่ได้รับจากสหประชาชาติ ยูเนสโก และองค์การชำนาญพิเศษต่าง ๆ ขององค์การสหประชาชาติ

จ. เอกสารและวัสดุต่าง ๆ ที่แสดงถึงวัฒนธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตของแต่ละประเทศ

โจฮัน กัลตุง (Johan Galtung 1975:323-324) ได้กล่าวถึง วัสดุทัศนอุปกรณ์ สำหรับการสอนสันติศึกษาว่า จากแผนผังและรายชื่อชนิดต่าง ๆ ข้อมูลจากการปฏิบัติการสังเกต การบรรยายสถานภาพ ฯลฯ ที่ใช้สอนบนกระดานดำ สามารถทำให้เป็นมโนทัศน์ที่ชัดเจน ทั้งหมดซึ่งชี้ให้เห็นได้จาก วัสดุทัศนอุปกรณ์ สิ่งเหล่านี้ควรจะสร้างจากสิ่งที่เรียกหาได้ เช่น จากชุดภาพสไลด์ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ทั้ง 8 มม. และ 16 มม. และในที่สุดก็คือชุด วัสดุทัศน เหมือนกับเกมส์สันติภาพ ที่เขาทั้งหลายอาจจะหรือไม่เชื่อมเข้ากับการสอนด้วยเครื่องจักรกล อย่างไรก็ตามจุดเล็ก ๆ ที่สำคัญที่สุดในที่นี้คือ ชุดภาพสไลด์ที่บางทีจะเป็นอุปกรณ์การสอนที่ใช้เผยแพร่ที่สำคัญและกว้างขวางที่สุด เหตุผลสำคัญคือ ชุดภาพสไลด์นั้น เป็นทัศนอุปกรณ์ที่ผลิตได้ก่อน

ดังนั้นจากการเรียนการสอนสันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนนำความรู้ไปเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรม ที่ตนเอง และจิตสำนึกของตน ครูผู้สอนควรใช้สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่หาได้ง่ายในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าศึกษาได้ด้วยตนเอง รวมทั้งช่วยให้ผู้สอนสามารถสื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้เข้าใจในสิ่งที่ต้องการได้ง่ายขึ้น สื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภท เช่น เทปคลาสเซ็ท วัสดุทัศน หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่าน สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ รวมทั้งตัวอย่างของจริง โดยนำไปใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและความพร้อมของผู้เรียน

จ. การวัดและประเมินผล

ในการจัดการเรียนการสอน สิ่งที่จะทำให้ผู้สอนและผู้เรียนได้ทราบถึงพัฒนาการต่าง ๆ ที่เกิดจากการเรียนการสอนว่า ได้บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใดนั้น สามารถตรวจสอบได้จากการวัดผลประเมินผล การเรียนการสอนสันติศึกษา มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี และการพัฒนาจิตสำนึก ให้มีส่วนร่วมรับ

ผิดชอบในสันติภาพ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้มีการวัดผลและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ
 ดังที่หลายท่านได้เสนอแนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนสันติศึกษาไว้ที่สำคัญ
 สรุปได้ดังนี้

กรมวิชาการ (2534ก:1-10) จากคู่มือการสอนตามโครงการการศึกษาเพื่อ
 ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ กลุ่มครูอาจารย์สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
 จำนวน 21 โรงเรียน ได้นำเสนอแนวทางการวัดและประเมินผลตามโครงการฯ ไว้ดังนี้

1. สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้แบบที่ครูจัดเตรียมได้แก่
 ความสนใจ การแสดงความคิดเห็น การอาสาตอบคำถาม การยอมรับฟังผู้อื่น การทำงาน
 ตามที่ได้รับมอบหมาย
2. สังเกตพฤติกรรมในการทำงานกลุ่ม โดยยึดแนวทางของกระบวนการกลุ่มเป็นหลัก
 ได้แก่การวางแผนงาน การแบ่งงานกลุ่ม การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก การติดตามและ
 ปรับปรุง บรรยากาศในการทำงาน
3. สังเกต การนำเสนอผลงานทั้งรายบุคคลและงานกลุ่ม

แบบเกณฑ์การประเมิน ที่เสนอโดยกรมวิชาการ มีดังนี้

พฤติกรรมที่ต้องการวัดและประเมิน	ใช้ได้	ปานกลาง	ต้องปรับปรุง
1. การวางแผนการทำงาน			
2. การแบ่งงานของกลุ่ม			
3. การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก			
4. การติดตามและปรับปรุงงาน			
5. บรรยากาศในการทำงาน			

หมายเหตุ เกณฑ์การให้คะแนน ใช้ได้ = 3, ปานกลาง = 2, ต้องปรับปรุง = 1
 ที่มา ตัวอย่างแบบเกณฑ์การประเมินผล จากเอกสารคู่มือการสอนตามโครงการการศึกษา
 เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (20 มค.-
 1 กพ. 34) 6

ศรีเพ็ญ คุณพิฑานากุล (2535:บทสัมภาษณ์) ได้เสนอแนวการวัดผลและประเมินผล ในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาว่า ให้สังเกตพฤติกรรมโดย

- การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม และแนวการวัดกิจกรรมทุกกิจกรรมต้องให้ได้ ความหมาย เด็กนักเรียนได้อะไรจากกิจกรรม

- ในความหมายของสันติศึกษา นอกจากความไม่รุนแรงแล้ว น่าจะมองไปถึง ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แก่ผู้ที่ด้อยกว่า ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่วัดได้

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ (2535:บทสัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงการวัดผลประเมินผลในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาว่า ให้ดูพฤติกรรมประกอบเนื้อหา เช่น จากปัญหาที่มนุษย์เผชิญอยู่ ปัญหาที่ทำให้มนุษย์ไม่มีความสุข ไม่มีความสงบอย่างแท้จริง นับแต่ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความอดอยากหิวโหย ปัญหาการพัฒนาการ ปัญหาสิทธิมนุษยชน ปัญหาการเอาเปรียบ และปัญหาการจัดระเบียบโลก เหล่านี้เป็นต้น ครูผู้สอนจะใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยการสนทนา อภิปราย ถกเถียง วิเคราะห์ วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ หรือใช้กระบวนการกลุ่มให้เหมาะสมตามเนื้อหา แล้วติดตามประเมินพฤติกรรมตามการทำงานของนักเรียนเหล่านั้น

เดวิด เอ็ม จอห์นสัน (David M. Johnson 1986:27-37) ซึ่งเป็นบรรณาธิการหนังสือ Justice and Peace Education : Models For Colleges and Universities Faculty ที่เขียนโดยอาจารย์จากหลายมหาวิทยาลัย ในสหรัฐอเมริกา และได้เสนอในส่วนการวัดผลและประเมินผลไว้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าวิธีวัดและประเมินผลบางวิธี มีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ดังรายละเอียดดังนี้

1. วัดผลจากการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ในทักษะอาชีพ ความสามารถในการวิเคราะห์แนวความคิดใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหา
2. วัดด้วยการสอบกลางภาค ปลายภาค จากเนื้อหาที่ได้สอนไป
3. วัดผลจากการมอบหมายให้ทำรายงานและอ่านหนังสือประกอบ และจากข้อมูลอื่นๆ ของแต่ละสัปดาห์ จากนั้นนำมาเสนอพร้อมสมาชิกในห้องร่วมอภิปราย
4. วัดผลจากการเชิญวิทยากร โดยความรับผิดชอบของนักเรียนแต่ละกลุ่ม และประเมินผลนักเรียนจากการร่วมอภิปรายและซักถามกับวิทยากร รวมทั้งการให้นักเรียนออกไปสัมภาษณ์วิทยากร เพื่อนำเนื้อหาสาระมาสรุป และอภิปรายในชั้นเรียน
5. วัดผลจากการทำรายงานตามหัวข้อที่ครูกำหนด หรือความสนใจของนักเรียน
6. วัดผลจากการศึกษาดูงาน โดยนักเรียนนำมาอภิปรายสาระและแนวคิดจากการที่ไปศึกษา

โดยสรุปแล้วการวัดผลประเมินผลการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษาสามารถทำได้หลายรูปแบบตามแต่จุดประสงค์การเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องกำหนดว่าควรใช้วิธีวัดผลประเมินผลอย่างไร แต่นักวิชาการทั้งหลายสนับสนุน การสังเกตการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม การตรวจผลงานการติดตามพฤติกรรม การไปตรวจเยี่ยม ซึ่งสามารถกระทำทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน รวมทั้งอาจศึกษาติดตามระยะยาวหลังจากออกจากโรงเรียนแล้ว

1.3.2. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษา

กิจกรรมเสริมหลักสูตรจะช่วยเสริมการเรียนการสอนให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สันติศึกษาเป็นกระบวนการทางการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นไปเพื่อสร้างความสงบสุขในตัวของมนุษย์ สันติสุขในสังคม และสันติภาพขึ้นในโลก แหล่งความรู้ที่อยู่นอกระบบและในระบบโรงเรียนสามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้เป็นอย่างดี ดังที่ได้มีผู้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมสำหรับผู้เรียนสันติศึกษาไว้ ที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

กรมวิชาการ (2534:61-80) จากรายงานการดำเนินงานการจัดประชุมปฏิบัติการจัดทำคู่มือการสอนตามโครงการ การศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ ได้เสนอถึงกิจกรรมเสริมหลักสูตร เกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. การเชิญวิทยากรที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ มาให้ความรู้
2. ให้นักเรียนสังเกตการณ์เข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น
3. ร่วมโครงการต่าง ๆ เช่น อยู่ค่ายจริยธรรม โครงการโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง
4. ติดต่อข่าวความเคลื่อนไหว สภาวะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นและในโลก ทั้งที่ส่งเสริมและไม่ส่งเสริมสันติสุข
5. จัดวันหรือสัปดาห์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติ และสัปดาห์ส่งเสริมสันติภาพ
6. จัดบ้านนิเทศเป็นระยะ ๆ
7. การศึกษานอกสถานที่

ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2535:บทสัมภาษณ์) ได้เสนอแนวการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาว่าควรจะเป็น

- กิจกรรมเข้าค่าย แต่ควรเน้นถึงความหมายว่ากิจกรรมเข้าค่ายนี้ เมื่อร่วมกิจกรรมแล้วได้อะไร เพื่ออะไร เพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกัน ความสามารถในการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น

- การจัดบ้านนิเทศ เพื่อเสนอข่าวคราวที่เกี่ยวกับสันติภาพ โดยเสนอทั้งแง่บวก เช่น ความสวย ความเอื้ออาทร ความร่วมมือ การเสริมสร้างสันติภาพ และในแง่ลบ เช่น ความขัดแย้ง ความไม่ยุติธรรมของสังคม

- กิจกรรมช่วยเหลือกันระหว่างนักเรียนรุ่นพี่รุ่นน้อง เช่นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้เกิดความเอื้อเฟื้อ เช่นการแนะนำเรื่องเรียน การศึกษาต่อ การทบทวนบทเรียน ซึ่งถ้ารุ่นพี่กลุ่มใดได้ร่วมกิจกรรมนี้ ครูผู้สอนก็มีคะแนนเพิ่มให้

- การไปเยี่ยมเยียนบ้านพักคนชรา ... สถานสงเคราะห์ต่าง ๆ เช่น บ้านเมตตา บ้านกรุณา บ้านอุเบกขา สถานพินิจเด็กและเยาวชน ต้องการนำอาหารผลไม้ เสื้อผ้าที่ใช้แล้วไปเยี่ยม จะทำให้นักเรียนที่ไปเยี่ยมเห็นความอยู่ดีธรรมของสังคม ซึ่งอาจทำปีละครั้งหรือ 2 ครั้ง

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2535:บทสัมภาษณ์) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาไว้ว่า ควรเป็นกิจกรรมร่วมกับวิชาอื่น ๆ เช่น กิจกรรมวันสำคัญของหมวดวิชาต่าง ๆ เช่นวันสุนทรภู่ของหมวดวิชาภาษาไทย วันคริสมาสต์และวันขอบคุณพระเจ้าของหมวดวิชาภาษาอังกฤษ วันพ่อและวันแม่แห่งชาติของหมวดวิชาสังคมศึกษา ฯลฯ นอกจากนั้นยังได้เสนอกิจกรรมเสริมในช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมและอยู่ค่ายพักแรมของชุมนุม ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้นำหมู่ประโยชน์ และชุมนุมอิสระต่าง ๆ การเข้าค่ายจริยธรรม ฯลฯ

โจฮัน กัลตุง (Johan Galtung 1975:120) ได้เสนอถึงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษาว่าควรประกอบไปด้วย การเข้าค่ายฤดูร้อน โรงเรียนภาคฤดูร้อน การจัดแสดงละคร

มาร์กาเรต เวลล์ (Margaret Wells 1985:53) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษาโดยนำเสนอตัวอย่าง การจัดในประเทศแคนาดา ช่วงระหว่างฤดูใบไม้ร่วง ปี ค.ศ.1981 ซึ่งฟิโอนา เนลสัน (Fiona Nelson) เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องการลดอาวุธ โดยมีการจัดสัปดาห์การลดอาวุธในโรงเรียน มีการจัดประเด็นในหัวข้อ หรือแนวทางของความขัดแย้ง และข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรสำหรับกิจกรรมและจากการจัดกิจกรรมนี้ ปรากฏว่า การจัดสรรทรัพยากรที่ถูกใช้ในโรงเรียน เน้นการฝึกงานสำหรับนักเรียน ปี ค.ศ. 1982 มีนักเรียนมัธยมจำนวน 300 คน ซึ่งเข้าร่วมประชุมการจัดกิจกรรมดังกล่าว มีการประเมินผลพบว่า นักเรียนที่เกี่ยวข้องในการประชุมปรึกษา และฝึกงานเกิดแรงเสริมที่จะนำความคิดในการจัดกิจกรรมไปใช้ในโรงเรียนของเขาต่อไป

ลีนน์ อัดมันสัน และ แมรี แอนน์ บูโชว์สกี-มอนนิน (Lynn Adamson and Mary Anne Buchowski-Monnin 1985:88-90) ได้เสนอกิจกรรมที่จะพัฒนาความคิดที่จะสร้างสรรค์ของเด็ก ในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง เน้นด้วยการฝึกปฏิบัติทั้งในและนอก

ห้องเรียน โดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน การอภิปรายและการฝึกทักษะ ใน 4 หัวข้อคือ ความร่วมมือกัน (Co-operation) การสื่อสาร (Communication) การยืนยัน (Affirmation) และการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง (Conflict Resolution) โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การร่วมมือกัน (Co-operation)

การพัฒนาในเรื่องนี้ เน้นการตอบสนองต่อความขัดแย้ง ต้องการที่จะให้นักเรียนรับรู้ประโยชน์ของการทำงานร่วมกับคนอื่น แทนที่จะต่อต้านหรือแข่งกับผู้อื่น การทำงานในบรรยากาศที่มีความร่วมมือกัน เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นรวมทั้งตนเอง ให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อนในชั้นเรียน กิจกรรมที่จัดควรเป็นกิจกรรมที่เน้นความร่วมมือในการทำงาน เป็นการประกอบอุปกรณ์ต่างๆ กิจกรรมด้านดนตรี ารร่วมมือกันแต่งนิทาน/นิยาย หรือกิจกรรมที่ให้ทุกคนบรรลุจุดหมายเดียวกัน

2. การสื่อสาร (Communication)

เมื่อเราขาดการติดต่อหรือไม่ให้ความสำคัญของการสื่อสาร ความไม่เข้าใจกัน และการแปลความที่ผิดพลาด ความขัดแย้งก็อาจจะมากขึ้นหรือทวีความรุนแรง กิจกรรมที่จัดควรจะเน้นเรื่องการฟัง การตีความ การพูดคุยทางโทรศัพท์ การสัมภาษณ์ การปฏิบัติตามคำชี้แจงต่าง ๆ และการวิพากษ์วิจารณ์ในทางสร้างสรรค์ ทั้งนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่เน้นทักษะการฟัง การสังเกต และการพูดที่พัฒนาการสื่อสารของนักเรียนให้มีความหมายที่ถูกต้องและชัดเจนเพื่อปราศจากอคติต่าง ๆ

3. การยืนยัน (Affirmation)

การพัฒนาเรื่องนี้เน้นการยืนยัน และยอมรับความรู้สึกที่ต่อตนเอง เป็นประการสำคัญ เพื่อเป็นรากฐานจะได้พัฒนาความรู้สึกที่ต่อคนอื่น ๆ ต่อไป รวมทั้งการยอมรับหลาย ๆ ความคิดเห็น กิจกรรมที่จัดเน้นการรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง กิจกรรมที่เน้นคุณสมบัติที่ดีของตัวเองเรียนเองตลอดจนจัดโอกาสให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญ และมีความรู้สึกทางบวกต่อตนเอง

4. การแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Resolution)

การพัฒนาเรื่องนี้เน้นการไม่ใช้ความรุนแรง เป็นเครื่องมือ กิจกรรมที่จัดเน้นการระดมสมอง หุ่นมือ บทบาทสมมติ การแลกเปลี่ยนการตัดสินใจ และวิธีการแก้ปัญหาในการตัดสินใจ ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้นักเรียนพัฒนา การตระหนักปัญหาที่ซับซ้อน การรู้จักตัดสินใจ และการรู้จักการเลือกแก้ปัญหาในแนวทางต่าง ๆ

จากแนวความคิดต่างๆข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษาในวิชาสังคมศึกษา ก็เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียน เหมาะสมกับระดับความพร้อมและความสามารถที่จะเข้าใจได้ของผู้เรียน การจัดกิจกรรมดังกล่าวควรมีการประสานงาน และขอความช่วยเหลือ ความร่วมมือ จากหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องในชุมชน ท้องถิ่น กิจกรรมดังกล่าว อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น จัดมุมสันติภาพ ให้เด็กได้ค้นคว้าความรู้ จัดนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวก จัดรายการแนะนำหนังสือ เชิญวิทยากรมาบรรยาย จัดอภิปราย จัดเข้าค่ายฤดูร้อน ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สันติภาพ เพื่อให้เกิดความตระหนักเห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอน ได้ผล

1.4 บทบาทครูผู้สังเกตการณ์ในการสอนสันติศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา

การพัฒนาอุดมการณ์ด้านสันติภาพ ตามทัศนะของ ไพฑูรย์ สีนลาร์รัตน์ (2529:2-9) อุดมการณ์ด้านสันติภาพ คือ อุดมคติหรือความต้องการ หรือสภาพอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องการ จะจัดชั้น ให้เกิดในตัวของนักศึกษาฝึกหัดครูของเรา แล้วสภาพอย่างนั้นจะนำไปสู่การสร้าง สันติภาพ ได้ในที่สุด อุดมการณ์ด้านสันติภาพที่ควรพิจารณาให้ เกิดในบุคคลที่ควรจะเป็นครู ได้แก่

1. ให้ตระหนักในคุณค่า หรือความสำคัญของตัวเองก่อน เพราะโดยทั่วไปคนที่ เป็นครู มีสภาพหรือความรู้สึกที่ต่ำต้อยกว่าคนในอาชีพอื่น ครูทุกคนจึงควรสร้างความภูมิใจในตนเอง อย่าให้รู้สึกว่าคนอื่นเหยียดหยาม และที่ร้ายที่สุดคืออย่าเหยียดหยามตนเอง
2. ให้มีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ มีความเข้าใจในธรรมชาติ อารมณ์ ความรู้สึก ของคนที่อยู่รอบข้าง โดยเฉพาะเพื่อนครูและนักเรียน สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความสงบสุข สร้างความรัก ความเห็นอกเห็นใจแก่เพื่อนมนุษย์ ซึ่งสันติภาพย่อมจะเกิดขึ้น
3. ให้ตระหนักและสำนึกได้ว่า ผู้เรียนหรือมนุษย์มีความแตกต่างกันอย่างแท้จริง จึงต้องยอมรับในความแตกต่างและเปิดโอกาสให้ความแตกต่างของผู้เรียนสามารถดำเนินไป อย่างเต็มที่ การยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคลอย่างแท้จริง ทำให้เข้าใจมนุษย์ ความรู้สึก เช่นนี้จะทำให้เกิดสันติภาพได้
4. ให้เห็นถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์และเห็นว่าคนในแต่ละวัย มีความสำคัญ มีความหมาย มีบทบาท และมีสิทธิของเขา ครูจึงต้องปฏิบัติต่อทุกคนในฐานะที่เป็นมนุษย์ ที่เท่าเทียมกัน
5. ให้ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น รู้จักแก้ปัญหา และร่วมทำงานกับผู้อื่น โดยใช้ เหตุผลและการทำงานอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ตัดสินความโดยใช้อำนาจ ตำแหน่ง หรือ สถานภาพการของการเป็นผู้ใหญ่กับเด็ก สันติภาพย่อมมีโอกาสเกิด หากเปิดโอกาสให้ แสดงความคิดเห็น และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น โดยหลักเหตุผล

6. ให้ตระหนักว่า การศึกษาสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ระบบการเมือง และระบบนานาชาติ การศึกษาจึงไม่ใช่อยู่แค่ห้องเรียนในโรงเรียนเท่านั้น ควรสร้างความรู้สึกให้นักเรียนฝึกหัดคร่อมองโลกกว้าง ไม่ควรสนใจในเรื่องที่แคบ เฉพาะเจาะจง และนำมาใช้งานได้ในห้องเรียนเท่านั้น

สรุปได้ว่าบทบาทของครูที่เหมาะสมต่อการเสริมสร้างสันติภาพก็คือ

1. ครูจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อสันติภาพ หรืออุดมการณ์ทางด้านสันติภาพและเป็นตัวอย่างที่ดีในการไม่ใช้ลัทธิ เพราะถ้าทัศนคติของผู้สอนเต็มไปด้วยเผด็จการหรือเป็นผู้ที่มีลักษณะอำนาจนิยมอยู่ในตัวมาสอนสันติภาพ เด็กก็คงจะไม่เกิดสันติภาพด้วย
2. ครูจะต้องเป็นคนที่มีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ มีความเข้าใจในธรรมชาติ อารมณ์ ความรู้สึกของคนที่อยู่รอบข้าง โดยเฉพาะตัวนักเรียน และถ้าคร่อมองเห็นความสำคัญของผู้อื่น มองว่ามนุษย์ทุกคนในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใด ประเทศใด ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้ว เด็กก็จะได้รับการปลูกฝังความรู้สึกหรืออุดมการณ์เช่นนั้น เป็นพื้นฐานในจิตใจ ซึ่งนำไปสู่สันติภาพระหว่างบุคคล
3. ครูจะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจความแตกต่างของมนุษย์อย่างแท้จริง ปฏิบัติต่อผู้เรียนในลักษณะที่ยอมรับว่าผู้เรียน นักเรียน หรือมนุษย์นี้มีความแตกต่างกันแล้วสันติภาพก็จะเกิดขึ้นท่ามกลางมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันได้
4. ครูจะต้องซาบซึ้งในคุณค่าของความ เป็นมนุษย์และปฏิบัติต่อผู้เรียนในฐานะที่เป็นในมนุษย์โดยเท่าเทียมกัน เพื่อให้ผู้เรียนมีอิสระทั้งทางความคิดและการแสดงออก
5. ครูสอน อบรม ปลูกฝัง เจตคติทางด้านสันติภาพให้แก่นักเรียน โดยใช้วิถีทางแห่งเหตุผลในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฝึกให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีจิตใจเปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักที่จะแก้ปัญหาหรือทำงานร่วมกับผู้อื่น และทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียมกัน มีเหตุผลเสมอแก่กัน รู้จักใช้เหตุผลและไม่ใช้อำนาจ
6. ครูประจำวิชาต่าง ๆ ควรวางแผนการสอนร่วมกันเพื่อป้องกันปัญหาความเข้าใจผิดหรือขัดแย้งกันในการสอนเรื่องสันติภาพ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยในประเทศ

วารีย์ พิศาลภัทรคุณ (2530: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การทดลองจัดกิจกรรมส่งเสริมสันติภาพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองจัดกิจกรรมส่งเสริมสันติภาพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และเพื่อเปรียบเทียบเจตคติทางสันติภาพของนัก

เรียนระหว่างก่อนและหลังการฝึกกิจกรรมส่งเสริมสันติภาพ โดยวิธีดำเนินการวิจัย ใช้แบบสอบถาม 4 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าทางสถิติโดยใช้ค่าที (t-test) จากกลุ่มประชากรที่เป็นนักเรียนจำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนมีเจตคติทางสันติภาพก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 2. นักเรียนมีการประเมินตนเองตามการรับรู้ของตนเองหลังการทดลองอยู่ในระดับสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 3. นักเรียนที่มีสถานภาพการอยู่อาศัยต่างกันและมีผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกันมีเจตคติทางสันติภาพไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีระดับนัยสำคัญ .05 4. นักเรียนหญิงมีเจตคติทางสันติภาพสูงกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 5. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีการประเมินตนเองตามการรับรู้ของตนเองภายหลังการทดลอง ไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 6. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความพึงพอใจในการฝึกกิจกรรมไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 โดยมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากและชอบการจัดกิจกรรมแบบนี้อยู่ระดับมากที่สุด

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสันติภาพกับความคิดของเด็กยากจน : การศึกษาเฉพาะกรณีเด็กยากจนในจังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดต่าง ๆ ของเด็กซึ่งอยู่ในสภาพยากจนกับสันติภาพ ด้วยวิธีการทางจิตวิทยา จากกลุ่มประชากรที่เป็นนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 - 6 จำนวน 53 คน จากโรงเรียนบ้านบ่อ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 และ 6 จำนวน 63 คน จากโรงเรียนบ้านระกำ อำเภอปรังคัง จังหวัดศรีสะเกษ แล้วพบว่าสันติภาพในความคิดของเด็กนั้นสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของเด็กมุ่งไปที่ประเด็นของความยากจน ความอดอยาก ก็คือสภาพแนวความคิดไม่มีสันติภาพในแง่ของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

สุนีย์ สุขเจริญ (2533:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทางเลือกในการจัดสันติศึกษา ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ตามทัศนะของนักวิชาการ การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยตามความคิดเห็นของนักวิชาการ โดยใช้เทคนิค EDFR กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการ จำนวน 20 คน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และ ใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การคำนวณหาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และนั้ลยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัย นักวิชาการมีแนวคิดสอดคล้องกัน ดังนี้

1. สันติภาพหมายถึง การจัดระเบียบการพัฒนาสังคมให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตได้เต็มตามศักยภาพ โดยอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ สงบสุข เป็นอิสระ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันบนพื้นฐานของสังคมที่มีเสรีภาพ ความเสมอภาคและปราศจากความรุนแรง
2. สันติศึกษาหมายถึง การใช้ขบวนการศึกษาในการสร้างเสริมคนให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี รวมทั้งศึกษาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ สงบสุขในสภาพอันพึงประสงค์ของสันติภาพ

3. ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยควรมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษารู้จักแก้ปัญหา ความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี ตระหนักถึงคุณค่า และมีจิตใจใฝ่สันติ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องสันติภาพด้านเนื้อหาสาระประกอบด้วย เรื่อง โครงสร้างของสังคมที่ไม่เป็นธรรม วิธีการลดความรุนแรง สร้างสันติภาพประวัติศาสตร์ที่มาของภาวะอันไร้สันติภาพ ความสัมพันธ์ที่ สันติและไม่สันติ สันติวิธี การแข่งขัน การสร้าง การสะสมและการลดอาวุธ โดยจัดกระบวนการ เรียนการสอนแบบสหวิทยาการ เน้นการแก้ปัญหา มีการสัมมนา อภิปราย ฝึกทักษะในสถานการณ์ จำลอง ส่วนผู้สอนควรเป็นผู้ที่มีทักษะการมองแบบองค์รวม มีโลกทัศน์กว้าง ใจกว้าง ยอมรับความ คิดเห็นของผู้อื่น เห็นคุณค่า มีศรัทธา มีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญา และวัตถุประสงค์ของการ สอนสันติภาพ วิธีการจัด ควรสอนสอดแทรกแนวคิดสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ หรือจัดรายวิชา สันติศึกษาไว้ในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัย เป็นวิชาเลือก

ศรีเพ็ญ ศุภนิทยากุล (2533:บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การสอนด้วยวิธี ปรากฏการณ์วิทยา : ศึกษากรณีสันติภาพศึกษา วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ การสืบสวน โครงสร้างสำคัญของปรากฏการณ์ที่เกิดจากการใช้วิธีปรากฏการณ์วิทยาในการเรียนการสอนเรื่อง สันติภาพ ประมวลจากประสบการณ์นิสิต 42 คน และอาจารย์ 1 คน ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ แบบเจาะลึก ใช้แบบสอบถาม และการวิเคราะห์ผลงานของนิสิต แล้วนำมาวิเคราะห์ห้อย่างเป็น ระบบด้วยวิธีวิจัยที่เรียกว่าปรากฏการณ์วิทยา

ข้อค้นพบของการศึกษา แสดงให้เห็นว่าการเรียนการสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์ วิทยานั้น คือกระบวนการศึกษาแบบปฏิสัมพันธ์ ที่ผู้เรียนมีบทบาทหลักในการแสวงหาความรู้ ผู้สอน มีบทบาทสนับสนุน ซึ่งเน้นภายใต้บรรยากาศแห่งเสรีภาพ ที่มีระบบระเบียบขาดการควบคุมข้อขัดแย้ง และความรับผิดชอบสูง

สรุปงานวิจัยภายในประเทศ

งานวิจัย เกี่ยวกับสันติศึกษาในประเทศไทยที่มีค่อนข้างน้อย จะเป็นการศึกษาวิจัย ใน ด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสันติภาพ มโนทัศน์ และความคิดเห็นของ เด็ก มโนทัศน์จากผู้เชี่ยวชาญ ในการจัดหลักสูตรและการสอนสันติศึกษา

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ลอเรนา เมย์ สโตน (Lorena May Stone 1984:บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง Exploring Interpersonnal Peace Concepts, Exemplary Literature, And Peace Education Resources For The Secondary School English Classroom. งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ ความเป็นไปได้สำหรับการพัฒนาวิชาวรรณคดีอังกฤษในชั้น เรียนระดับมัธยมศึกษา โดยสำรวจความคิดเห็นจากประชากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญระดับชาติ 6 ท่าน และมีวัตถุประสงค์ที่เน้นเนื้อหาสันติศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ 1.มโนทัศน์ของสันติภาพระหว่างบุคคล

2. ประเภทของงานวรรณคดีที่สามารถสอดแทรกสันติศึกษา 3. การสอนมโนทัศน์สันติศึกษา ระหว่างบุคคล รวมทั้งการเสนอแหล่งวิทยาการในการสอนสันติศึกษาในวิชาวรรณคดีอังกฤษ จากงานวรรณกรรม 41 เล่ม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าสันติศึกษาระดับชาติ 6 ท่าน เสนอว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับสันติภาพ ระหว่างบุคคล มี 5 มโนทัศน์ ที่ควรจะสอนให้กับนักเรียนมัธยมศึกษาคือ การแก้ไขความขัดแย้ง ความยุติธรรมของสังคม การรับรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของโลก ความไม่รุนแรงและชุมชนโลก

ประเภทของงานวรรณคดีที่สามารถสอดแทรกในการสอนสันติศึกษา คือ โคลง-กลอน นวนิยาย และบทละคร และผู้วิจัยได้เสนอแหล่งวิทยาการในการสอนสันติศึกษา คือมีรายชื่อองค์การเกี่ยวกับสันติภาพ 37 แห่ง งานเอกสารสิ่งพิมพ์อีก 31 ชิ้น

เบ็ตตี แอนน์ เรียร์ดอน (Betty Ann Reardon 1986:บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง "Peace Education : A K_12 Curriculum Guide" การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงแนวทางหลักสูตรสันติศึกษา อนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลายด้วยวิธีการสำรวจความคิดเห็นของครู โดยการเสนอแนวทางหลักสูตรสำหรับความต้องการในปัจจุบัน ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และตัวอย่างเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาของสันติศึกษา จากประชากรที่เป็นครู ซึ่งได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจาก World Policy Institute (W.P.I.) และผลการวิจัยได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

1. เสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาและหัวข้อที่จะสอนเกี่ยวกับสันติศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน การเรียงลำดับมโนทัศน์ที่จะสอนตั้งแต่อนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งเสนอแนะเกี่ยวกับรายละเอียดบรรณานุกรมและสื่อการสอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

2. ประกอบไปด้วยตัวอย่างหลักสูตรสันติศึกษาในทุกวิชาของแต่ละระดับชั้น

แดเนียล นิโคลัส พิตเอาท์ (Daniel Nicolaas Pitout 1987:บทคัดย่อ) ได้วิจัยเชิงวิเคราะห์เอกสารเรื่อง Education For Peace .(Afrikaans test) : ซึ่งวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการเตรียมเยาวชนเพื่อสังคมไทยในอนาคต ให้รักสันติภาพ ซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพ การตัดสินใจในแง่ต่างๆ โดยเน้นการร่วมมือ การปรึกษาหารือและการตัดสินใจ ข้อค้นพบจากการวิจัยมีการเสนอผลดังนี้คือ ศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวกับสันติศึกษาทั้งในท้องถิ่นและสังคมทั่วไป เสนอผลการวิเคราะห์ และอภิปรายมโนทัศน์ สันติภาพและการศึกษาโดยเน้นในส่วนที่เกี่ยวข้องในแง่ของพื้นฐานสังคมของสาธารณรัฐอัฟริกาใต้ วิเคราะห์วิธีการสอนพื้นฐานเพื่อนำหลักสูตรการสอนในเรื่องของสันติภาพไปใช้ วิเคราะห์บทบาทของครอบครัวที่สร้างสัมพันธภาพที่ใกล้ชิดจะได้มีพื้นฐานทางทัศนคติที่ดีต่อสันติภาพต่อไป

อไอนดา พาสกาล มอร์แรน (Anaida Pascual Moran 1988:บทคัดย่อ)
 ได้วิจัยเชิงวิเคราะห์เรื่อง Conceptualization of a Curriculum Development Model to Educate for Peace and A Just World Order วัตถุประสงค์การศึกษา ก็เพื่อจะพัฒนารูปแบบหลักสูตร ที่เน้นทัศนคติเกี่ยวกับการวิเคราะห์วิจารณ์ ต่อเหตุการณ์หรือปัญหาเกี่ยวกับโลก เน้นการศึกษาเพื่อสนองความต้องการที่จัดการศึกษาให้เป็นระบบ เพื่อที่จะส่งเสริมความเป็นสันติภาพ ความยุติธรรม ความเท่าเทียมกันของสังคม ความสมดุลย์ทางนิเวศน์วิทยา เสนอรูปแบบการวิจัยโดยมีคำถาม และในการวิจัยครั้งนี้เน้นในเรื่อง

1. การค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพื้นฐานทางทฤษฎีสันติศึกษา และรักษาระเบียบของโลก
 2. ศึกษาองค์ประกอบที่จะสร้าง รูปแบบของหลักสูตร
 3. เพื่อสำรวจความเป็นไปได้ในการใช้หลักสูตรในระดับอุดมศึกษา และ
 4. เพื่อพัฒนางานวิจัยเกี่ยวกับสันติภาพและความเป็นระเบียบของโลกใน เปอโตริโก
- จากผลการวิจัย ได้เสนอรูปแบบของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตรที่ได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ สาขา รวมทั้งได้เสนอแนวทางการนำไปใช้ โดยเน้นที่เปอโตริโก และเสนอแนวทางการพัฒนาการนำไปใช้จริง

จูดีน แอนน์ เฮ็นดริคสัน (Judeen Ann Hendrickson 1990:บทคัดย่อ)
 ได้วิจัยเรื่อง An Interpretive Study of the Meaning of Peace Education in the Province of Alberta High School Social Curriculum. ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาวิเคราะห์ความหมายของสันติศึกษา
2. ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาในหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของเมืองอัลเบอร์ตาในปัจจุบัน ในส่วนที่เกี่ยวกับสันติภาพ และวิธีการที่ใช้ก็คือ การสัมภาษณ์เกี่ยวกับมุมมองของสันติภาพและสันติศึกษาจากครู นักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวน 48 คน และวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน ผลที่ได้ นำผลวิจัยดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับการศึกษาเอกสาร และเสนอรูปแบบหลักสูตรที่มีแผนการเรียน สันติศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งแนวทางการนำหลักสูตรดังกล่าวมาพัฒนาและนำไปใช้ในอนาคต

สรุปงานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับสันติศึกษาในต่างประเทศนั้น จะเสนอการพัฒนาหลักสูตรสันติศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงอุดมศึกษา ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ เอกสารที่มีการ

เสนอรูปแบบของหลักสูตรตั้งแต่ มโนทัศน์ เนื้อหา ขั้นตอนการจัดกิจกรรม วิธีสอน ตลอดจนการ
บูรณาการลงในหลักสูตรการศึกษา และสอนสันติศึกษาเป็นวิชาเฉพาะ

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ใช้เป็นข้อมูลสำคัญใน
การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาของครูสังคมศึกษา ใน
วิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อจะได้จัดการเรียนการสอนแก่นักเรียนให้มีประสิทธิภาพมาก
ยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย